

Μορφολογία της ευρωπαϊκής μουσικής II

Πληροφορίες μαθήματος

Περιεχόμενο μαθήματος

Στο δεύτερο εξάμηνο του ετήσιου αυτού μαθήματος εξετάζονται οι βασικοί δομικοί τύποι σονάτας που καλλιεργήθηκαν κατά την κλασσική και την ρομαντική περίοδο (ήτοι η τριμερής μορφή σονάτας, η διμερής μορφή σονάτας και η μορφή σονάτας χωρίς επεξεργασία), οι υβριδικές δομικές περιπτώσεις του ρόντο-σονάτας, του ροντώ-σονάτας και της σονάτας-ρόντο, καθώς και οι αλληλοσυσχετιζόμενες μορφές της άριας da capo, του ritornello αλλά και της λίγο μεταγενέστερης σονάτας κοντσέρτου. Τα επιλεγμένα μουσικά παραδείγματα προέρχονται από τα μέσα του 17ου αιώνας μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνας και εστιάζονται σε ορισμένες από τις πιο αντιπροσωπευτικές συνθέσεις του μπαρόκ, του κλασικισμού και του ρομαντισμού, προκειμένου μέσα από αυτές να καταδειχθούν επαρκώς τα βασικά χαρακτηριστικά των ανωτέρω μουσικών μορφών στην ιστορική τους προοπτική.

Όλες οι παρτιτούρες των μουσικών έργων βρίσκονται αναρτημένες στην ενότητα «Εγγραφα» (ταξινομημένες σε υποφακέλους) και το αρχείο «Κατάλογος μουσικών παραδειγμάτων» χρησιμεύει ως γενικό υπόμνημα. Σε ένα δεύτερο αρχείο PDF («Κείμενα μουσικών παραδειγμάτων») παρέχονται συμπληρωματικά τα κείμενα που μελοποιούνται στις φωνητικές συνθέσεις (ή από τα οποία εξαρτώνται ορισμένες ενόργανες συνθέσεις), τόσο στην πρωτότυπη γλώσσα, όσο και σε ελληνική μετάφραση. Ηχογραφήσεις όλων των παραπάνω έργων είναι επίσης διαθέσιμες σε σειρά συμπιεσμένων φακέλων ανά θεματική: [σονάτα \(1\)](#), [σονάτα \(2\)](#), [ρόντο, ροντώ & σονάτα](#), [άρια da capo, ritornello και σονάτα κοντσέρτου](#) (απαιτείται κωδικός πρόσβασης, ο οποίος παρέχεται στις παραδόσεις).

Μέθοδοι διδασκαλίας

Στις παραδόσεις ακούγονται και αναλύονται, άλλοτε διεξοδικά και άλλοτε σε πολύ αδρές γραμμές, τα μουσικά έργα που αποτελούν την ύλη του μαθήματος. Με βάση τις κατευθύνσεις που παρέχονται από τον διδάσκοντα, αλλά και με την συνδρομή της προτεινόμενης βιβλιογραφίας, οι φοιτητές οφείλουν να μελετούν τακτικά και τα υπόλοιπα μουσικά παραδείγματα, επιλύοντας τις όποιες απορίες τους στην έναρξη της εκάστοτε επόμενης παραδόσεως.

Μέθοδοι αξιολόγησης

Για το ετήσιο αυτό μάθημα προβλέπονται δύο γραπτές εξετάσεις: μία στο τέλος του χειμερινού και μία στο τέλος του εαρινού εξαμήνου (αμφότερες μπορούν να επαναληφθούν κατά τον Σεπτέμβριο). Οι βαθμοί των δύο επιμέρους εξετάσεων γνωστοποιούνται ατομικά μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος (*παρακαλείσθε να βεβαιωθείτε πως έχετε καταχωρίσει ένα έγκυρο e-mail και έχετε ανανεώσει την εγγραφή σας στο e-class στην αρχή ή κατά την διάρκεια του εξαμήνου*): όποιος εξ αυτών είναι προβιβάσιμος διατηρείται επ' άπειρον έως ότου προκύψει προβιβάσιμος βαθμός και στο έτερο σκέλος του μαθήματος (με οποιαδήποτε σειρά), οπότε οι δύο επιμέρους βαθμοί συμψηφίζονται σε έναν τελικό που καταχωρίζεται σε βαθμολόγιο στο my-studies. Επιπλέον, λαμβάνονται υπ' όψιν οι επιδόσεις των φοιτητών σε 2-3 προαιρετικές εργασίες που ανατίθενται κατά την διάρκεια των παραδόσεων.

Δηλώσεις στο my-studies

Όπως αναφέρεται και στον Οδηγό Σπουδών, το μάθημα δηλώνεται τόσο στο Γ' όσο και στο Δ' εξάμηνο (σε ενιαίο βαθμολόγιο, υπό τον ίδιο κωδικό), προκειμένου να μπορεί κανείς να προσέλθει στις εξετάσεις του Φεβρουαρίου (για την Μορφολογία I) και του Ιουνίου (για

την Μορφολογία II) αλλά και στις επαναληπτικές του Σεπτεμβρίου (τόσο για την Μορφολογία I όσο και για την Μορφολογία II). Από το Ε΄ έως το Ι΄ εξάμηνο αρκεί μονάχα μία δήλωση κατ' έτος, στο εαρινό εξάμηνο· εάν κανείς χρωστά την Μορφολογία I, εξετάζεται σε αυτήν στο χειμερινό εξάμηνο και μετά την δήλωσή του στο εαρινό εξάμηνο, εφ' όσον έχει πλέον προβιβάσιμο βαθμό και στα δύο σκέλη του μαθήματος, λαμβάνει αναδρομικά τελικό βαθμό· εάν κανείς χρωστά την Μορφολογία II, κάνει την δήλωσή του στο εαρινό εξάμηνο και ακολούθως προσέρχεται σε εξέταση, ενώ τον Σεπτέμβριο επανεξετάζονται και τα δύο σκέλη του μαθήματος εφ' όσον βεβαίως έχει προηγηθεί δήλωση του μαθήματος στο εαρινό εξάμηνο. Οι επί πτυχίω φοιτητές μπορούν προσέτι να προβαίνουν σε δήλωση και να προσέρχονται εν συνεχεία σε εξέταση τόσο της Μορφολογίας I όσο και της Μορφολογίας II σε οποιοδήποτε εξάμηνο (καθώς και τον Σεπτέμβριο, εφ' όσον έχει και πάλι προηγηθεί μία δήλωση σε ένα τουλάχιστον από τα δύο προηγούμενα εξάμηνα).

Βιβλιογραφία

A. Γενικές θεωρητικές μελέτες

- Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Οι διαφορετικοί τύποι σονάτας – Θεωρητικοί του 18ου αιώνας (Α΄)», *Πολυφωνία* 8, Κουλτούρα, Αθήνα 2006, σ. 36-40 και 50-54.
- Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Συμπερασματικές επισημάνσεις επί των τριών πρώτων τύπων σονάτας – Η συμβολή της θεωρίας των Hepokoski και Darcy στην τρέχουσα επιστημονική συζήτηση», *Πολυφωνία* 16, Κουλτούρα, Αθήνα 2010, σ. 112-154.
- Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) και άλλες συναφείς με αυτόν μορφές», *Πολυφωνία* 17, Κουλτούρα, Αθήνα 2010, σ. 101-131.
- Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο πέμπτος τύπος σονάτας (“σονάτα κοντσέρτου”) στην θεωρία του 18ου και του 19ου αιώνας», *Πολυφωνία* 18, Κουλτούρα, Αθήνα 2011, σ. 86-124.
- Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο πέμπτος τύπος σονάτας (“σονάτα κοντσέρτου”) στην θεωρία του 20ού αιώνας και στην εποχή μας», *Πολυφωνία* 19, Κουλτούρα, Αθήνα 2011, σ. 7-49.
- Charles Rosen, *Sonata Forms*, W. W. Norton & Company, New York – London 1988 (revised edition).
- William E. Caplin, *Classical form: A theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Oxford University Press, New York 1998, σ. 97-211, 216 και 235-251.
- James Hepokoski και Warren Darcy, *Elements of Sonata Theory: Norms, types, and deformations in the late-eighteenth-century sonata*, Oxford University Press, New York 2006.

B. Ειδικές μελέτες

- Ioannis Fulias, “Across the borders of music eras and forms: ritornello and concerto-sonata forms in C. P. E. Bach’s concertos”, *Studia Musicologica* 64/3-4, 2023, σ. 217-239.
- Ιωάννης Φούλιας, «Το ζήτημα της μορφής του τελικού μέρους στις σονάτες για πληκτροφόρο του Joseph Haydn της δεκαετίας του 1770», *Μουσικολογία* 20, Νήσος, Αθήνα 2011, σ. 90-102 και 131-134.
- Ιωάννης Φούλιας, *Οι συμφωνίες κατά τις οβιδιανές Μεταμορφώσεις του Carl Ditters von Dittersdorf: Συμβολή στην αποκατάσταση ενός έργου-σταθμού στην ιστορία της*

προγραμματικής μουσικής, Παπαρηγορίου – Νάκας, Αθήνα 2015, σ. 107-123, 147-159, 188-205, 221-243, 277-284, 299-309, 335-347, 370-384, 424-433, 437-440 και 465-477.

Ιωάννης Φούλιας, «Η μουσική του Ludwig van Beethoven μέσα από τα πρώτα κείμενα περί μουσικής μορφολογίας του Heinrich Birnbach (1827-1829)», *Πολυφωνία* 21, Κουλτούρα, Αθήνα 2012, σ. 52-97.

Σόλων Ραπτάκης, «Η σονάτα για πιάνο στον πρώιμο ρομαντισμό: Συγκριτική μελέτη εναρκτήριων μερών από σονάτες για πιάνο της δεκαετίας του 1820», *Πολυφωνία* 25, Κουλτούρα, Αθήνα 2014, σ. 160-196.

Νεφέλη Χαδούλη, «Μεικτές μορφές σονάτας και ρόντο στα τελικά μέρη των τριό με πιάνο του Mendelssohn (opera 49 και 66) και του Spohr (opus 133)», *Πολυφωνία* 32, Κουλτούρα, Αθήνα 2018, σ. 81-123.

Ιωάννης Φούλιας, «Ο Chopin και η μορφή σονάτας: συνολική αποτίμηση μιας περιορισμένης αλλά και πολύπλευρης σχέσης», στο: Γιώργος Σακαλλιέρος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Τρεις εποχές – Τέσσερις επέτειοι: Pergolesi, Chopin, Schumann, Barber* (Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 26 & 27 Νοεμβρίου 2010), Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα 2011, σ. 138-154 [βλ. <https://hellenic-musicology.org/wp-content/uploads/2013/07/ConfProc2010.pdf>].

Ιωάννης Φούλιας, «Τα τέσσερα κοντσέρτα για πιάνο του Xaver Scharwenka. Συμβολή στην διερεύνηση του είδους του κοντσέρτου κατά την όψιμη ρομαντική περίοδο (μέρος Α΄)», *Πολυφωνία* 29, Κουλτούρα, Αθήνα 2016, σ. 7-102, και «Τα τέσσερα κοντσέρτα για πιάνο του Xaver Scharwenka. Συμβολή στην διερεύνηση του είδους του κοντσέρτου κατά την όψιμη ρομαντική περίοδο (μέρος Β΄)», *Πολυφωνία* 30, Κουλτούρα, Αθήνα 2017, σ. 7-107.

Σόλων Ραπτάκης, «Η Πέμπτη σονάτα για πιάνο του Αλεξάντρ Σκριάμπιν: ένας διάλογος με τις μορφές σονάτας», *Πολυφωνία* 27, Κουλτούρα, Αθήνα 2015, σ. 104-127.

Ιωάννης Φούλιας, *Οι δύο σονάτες για πιάνο του Δημήτρη Μητρόπουλου: Από τον ύστερο ρομαντισμό στην Εθνική Σχολή Μουσικής*, Παπαρηγορίου – Νάκας, Αθήνα 2011, σ. 200-239.